

Adam Czabański
Katedra Nauk i Humanistycznych Społecznych, Uniwersytet Medyczny im. Karola
Marcinkowskiego w Poznaniu

Samobójstwa ludności niemieckiej w Poznaniu w latach 1919-1929. Suicides of the German population in Poznań in 1919-1929.

Streszczenie:

W latach 1919-1929 w Poznaniu według danych Urzędu Stanu Cywilnego samobójstwo popełniło 26 niemieckich mieszkańców (w tym 10 kobiet). Ci ludzie popełniali najczęściej samobójstwo poprzez powieszenie się i przez zastrzelenie się.

Słowa kluczowe: samobójstwo, niemieccy mieszkańcy

Abstract:

In years 1919-1929 in Poznań according to data of Registry Office 26 German inhabitants committed suicide (including 10 women). Those people committed suicide most often by hanging and by shooting themselves.

Key words: suicide, German inhabitants

Wstęp.

Od rozpoczęcia I wojny światowej populacja ludności niemieckiej w Poznaniu zaczęła się zmniejszać. Jak zauważa Elżbieta Wojcieszek na ogólną liczbę 156 696 mieszkańców miasta, ludności niemieckiej było 65 467 to znaczy 42 %¹. W kolejnych latach liczba tej ludności spadła do 8759 (5,1%) w roku 1921 i 7226 (3,3%) w roku 1925. W roku 1931, a więc już po analizowanym w niniejszym artykule okresie ludności niemieckiej w Poznaniu było 6516 (2,64%)². Ludność niemiecka była jednak nadal istotnym żywiołem wpływającym na lokalną gospodarkę.

W następujących po I wojnie światowej latach trwało zjawisko samobójstw wśród ludności niemieckiej. Na początku w okresie trwania jeszcze walk w Wielkopolsce, już co prawda po rozejmie w Trewirze, ale jeszcze przed ostatecznym uregulowaniem działań w

¹ E. Wojcieszek, *Działalność Rady Miejskiej miasta Poznania w latach 1919-1939 i losy poznańskich radnych*, Wydawnictwo Poznańskie, Poznań 2011, s. 6.

² „*Rocznik statystyczny stołecznego miasta Poznania*”, Poznań 1922, s. 25-26; „*Rocznik statystyczny stołecznego miasta Poznania*”, Poznań 1925, s. 20-21; „*Rocznik statystyczny stołecznego miasta Poznania*”, Poznań 1936, s. 31-32.

ramach Powstania Wielkopolskiego pojawiły się pierwsze samobójstwa wśród ludności niemieckiej. Mogły być one wywołane rozczarowaniem i brakiem akceptacji nowej sytuacji społeczno-politycznej, która dała Polakom niepodległość, także na obszarze miasta Poznania.

Metodologia badań własnych.

Badania stanowiące podstawę niniejszych rozważań przeprowadzone zostały w archiwum Urzędu Stanu Cywilnego w Poznaniu. W ramach działań naukowych zastosowano tu technikę badawczą - analizę dokumentów urzędowych. Zaletą takich badań było dotarcie do materiałów z samego założenia obiektywnych. Przeprowadzono wnikliwą weryfikację źródeł co pozwoliło stwierdzić ich autentyczność i wiarygodność. W latach 1919-1929 nie stwierdzono też w analizowanych księgach zgonów miejscowych żadnych braków danych.

Celem badań było ustalenie skali zjawiska samobójstw wśród ludności niemieckiej, która do wybuchu I wojny światowej stanowiła bardzo liczną mniejszość w Poznaniu. Obszar refleksji naukowej objął okres od 1919 do 1929 roku. W ramach badań podjęto działania, aby ustalić cechy społeczno-demograficzne tych samobójców. W polu zainteresowania było też zbadanie jakie stosowane były przez ludność niemiecką metody popełnienia samobójstwa.

Wyniki badań własnych.

Badania pozwoliły ustalić liczbę osób narodowości niemieckiej którzy popełnili samobójstwo w Poznaniu w latach 1919-1929. Szczegółowe wyniki ujęto w poniższej tabeli.

Tabela nr 1: Samobójstwa ludności niemieckiej w Poznaniu w latach 1919-1929.

Rok	Mężczyźni	Kobiety	ogółem
1919	2	1	3
1920	1	1	2
1921	3	1	4
1922	3	1	4
1923	-	-	-
1924	2	-	2
1925	-	-	-
1926	-	1	1
1927	1	1	2
1928	1	2	3
1929	3	2	5
ogółem	16	10	26

Źródło: obliczenia własne na podstawie danych z archiwum Urzędu Stanu Cywilnego w Poznaniu.

Na uwagę zasługuje znaczny udział w tych samobójstwach kobiet (38,5%). Można zaobserwować też, że w latach 1926-1928 kobiety dwukrotnie częściej popełniały samobójstwo niż mężczyźni (4:2). Wzrost liczby samobójstw wśród ludności niemieckiej w roku 1929 wiązać można z początkiem światowego kryzysu gospodarczego.

Tabela nr 2: Wiek samobójców narodowości niemieckiej w Poznaniu w latach 1919-1929.

Wiek	Mężczyźni	Kobiety	ogółem
Poniżej 20 lat	3	-	3
20-30 lat	4	2	6
31-40 lat	2	1	3
41-50 lat	1	3	4
51-60 lat	2	1	3
61-70 lat	2	2	4
Powyżej 70 lat	2	1	3
ogółem	16	10	26

Źródło: obliczenia własne na podstawie danych z archiwum Urzędu Stanu Cywilnego w Poznaniu.

Najliczniejszą grupą wiekową były osoby w wieku 20-30 lat, choć zdarzały się też liczne przypadki samobójstw wśród osób starszych (41-50 lat i 61-70 lat). Najmłodszy samobójca narodowości niemieckiej miał 17 lat (dwóch chłopców w tym wieku), a najstarszy miał 72 lata. Średnia wieku mężczyzn w omawianym okresie wyniosła 42,9 lat, natomiast średnia wieku kobiet 47,5 lat.

Tabela nr 3: Stan cywilny samobójców narodowości niemieckiej w Poznaniu w latach 1919-1929.

Stan cywilny	Mężczyźni	Kobiety	Ogółem
Kawaler/panna	5	3	8
Żonaty/zamężna	9	4	13
Wdowiec/wdowa	1	3	4
ogółem	15	10	25

Źródło: obliczenia własne na podstawie danych z archiwum Urzędu Stanu Cywilnego w Poznaniu.

Brakuje danych na ten temat odnośnie jednego mężczyzny.

W ramach badań uznano za ważne ustalenie udziału samobójstw ludności niemieckiej w ogólnej liczbie samobójstw do których w latach 1919-1929 doszło w Poznaniu. Zwłaszcza w pierwszych latach po odzyskaniu przez Polskę niepodległości i porażki z Polakami w

Powstaniu Wielkopolskim ludność niemiecka miała znaczny udział w ogólnej liczbie samobójstw w Poznaniu. Ilustruje to poniższa tabela.

Tabela nr 4: Udział ludności niemieckiej w ogólnej liczbie samobójstw w Poznaniu w latach 1919-1929.

Rok	Samobójstwa ludności niemieckiej	Samobójstwa w Poznaniu ogółem	Udział samobójstw ludności niemieckiej w ogólnej liczbie samobójstw w Poznaniu
1919	2	8	25,0%
1920	2	20	10,0%
1921	4	23	17,4%
1922	4	20	20,0%
1923	-	18	-
1924	2	21	9,5%
1925	-	26	-
1926	1	38	2,6%
1927	2	38	5,3%
1928	3	48	6,2%
1929	5	46	10,9%
ogółem	26	306	8,5%

Źródło: obliczenia własne na podstawie danych z archiwum Urzędu Stanu Cywilnego w Poznaniu.

W latach 1919-1922 udział samobójstw ludności niemieckiej w ogólnej liczbie samobójstw w Poznaniu wyniósł od 10,0 % do 25,0 %. To oznacza, że nasilenie samobójstw w tej grupie narodowościowej było 2-5 razy większe niż wśród pozostałych mieszkańców Poznania. W latach 1927-1929 nasilenie samobójstw wśród ludności niemieckiej było 2-3 razy większe niż łącznie wśród ludności narodowości polskiej i żydowskiej.

Tabela nr 5: Wyznanie samobójców narodowości niemieckiej w Poznaniu w latach 1919-1929.

Wyznanie	Mężczyźni	Kobiety	Ogółem
ewangelickie	12	6	18
unicko-ewangelickie	-	3	3
lutersko-ewangelickie	2	-	2
rzymskokatolickie	2	-	2
reformowano-ewangelickie	-	1	1
ogółem	16	10	26

Źródło: obliczenia własne na podstawie danych z archiwum Urzędu Stanu Cywilnego w Poznaniu.

Interesująco kształtują się informacje o zawodzie lub zajęciu wykonywanym przez samobójców narodowości niemieckiej. Najmniej posiadamy danych na temat kobiet. Wiadomo, że jedna z nich była nauczycielką a inna służącą. Poza tym można tylko domniemywać, że pozostałe zajmowały się po prostu prowadzeniem domu. Z kolei wśród mężczyzn najczęściej pojawiali się robotnicy (2), a poza tym: doktor prawa, kapitalista, fabrykant, rewident kasy miejskiej, urzędnik magistratu kupiec, laborant, garncarz, starszy woźny, uczeń gastronomiczny i mistrz młynarski. Z tego wykazu zawodów można domniemywać, że przynajmniej kilku legitymowało się wykształceniem wyższym lub było po maturze.

Tabela nr 6: Metoda popełnienia samobójstwa przez ludność niemiecką w Poznaniu w latach 1919-1929.

Metoda	Mężczyźni	Kobiety	ogółem
Powieszenie się	10	5	15
Zastrzelenie się	5	1	6
Zatrucie się gazem świetlnym	-	2	2
Zatrucie się kwasem octowym	-	1	1
Zatrucie się nieznaną substancją	1	-	1
Poderżnięcie sobie gardła	-	1	1
ogółem	16	10	26

Źródło: obliczenia własne na podstawie danych z archiwum Urzędu Stanu Cywilnego w Poznaniu.

Najpowszechniejszą metodą popełnienia samobójstwa było wśród badanych powieszenie się (57,7%) oraz zastrzelenie się (23,1%). Strzelano zazwyczaj z pistoletu w głowę. Jeden przypadek różnił się jednak od pozostałych. Dnia 16.XI.1929 roku 49-letni mężczyzna, Niemiec pochodzący z Rumunii, żonaty, fabrykant, wyznania rzymskokatolickiego popełnił samobójstwo strzelając sobie z fuzji w serce³. Mężczyźni pięciokrotnie częściej pozbawiali się życia z użyciem broni palnej oraz dwukrotnie częściej wieszali się.

Z analiz wynika, że niemieccy mieszkańcy Poznania samobójstwa popełniali zwykle w swoich mieszkaniach. Niekiedy w księgach zgonów miejscowych pojawiały się dodatkowe dopiski urzędników wskazujące na miejsce popełnienia samobójstwa.

³ Z-1967/1929/I.

- Kawaler, lat 29, robotnik, powiesił się w stajni w podwórzu ul. Małe Garbary 10⁴.
- 17-letni chłopak wyznania luterańsko-ewangelickiego powiesił się 20.VI.1924 roku w Parku Dębińskim⁵.
- 8.VIII.1927 roku 66-letni mężczyzna powiesił się przy ul. Towarowej na terenie cmentarza ewangelickiego⁶.
- 29-letni mistrz młynarski powiesił się w nocy z 26 na 27 maja 1929 roku na terenie Dworca Towarowego w Poznaniu⁷.

Zakończenie.

Badania przeprowadzone w archiwum Urzędu Stanu Cywilnego pozwoliły na realizację zamierzonych celów badawczych. Uprawniają one również do sprecyzowania kilku wniosków końcowych:

- Stwierdzono znaczny udział samobójstw ludności niemieckiej w ogólnej liczbie samobójstw w Poznaniu w latach 1919-1929. Można tu mówić o dwóch takich wzrostach: pierwszy pik rysuje się w latach 1919-1922, a więc w okresie bezpośrednio po przegranej przez Niemców I wojnie światowej oraz po porażce z Polakami w Powstaniu Wielkopolskim⁸. Drugi pik to początek wielkiego kryzysu światowego i czas wzrostu zjawiska bezrobocia⁹ także w Poznaniu w roku 1929.
- Uderzający jest duży udział niemieckich kobiet w ogólnej liczbie samobójstw niemieckich mieszkańców Poznania w latach 1919-1929. W omawianym okresie udział ten wyniósł 38,5%.
- Przedstawione tu informacje o samobójstwach niemieckiej ludności Poznania wymaga uzupełnienia przez dokumenty znajdujące się w zasobach Archiwum Państwowego w Poznaniu.

⁴ Z-949/1922/I.

⁵ Z-1046/1924/I.

⁶ Z-1324/1927/I.

⁷ Z-992/1929/I.

⁸ Więcej na temat skutków zwycięskiego powstania w: A.Czubiński, *Powstanie Wielkopolskie 1918-1919. Geneza – charakter – znaczenie*, Wydawnictwo Kurpisz S.A., Poznań 2002.

⁹ E.Makowski, *Bezrobotni w Poznaniu w latach 1929-1939*, w: „Kronika Miasta Poznania”, 1974, rocznik XLII, nr 1, s. 35-54.